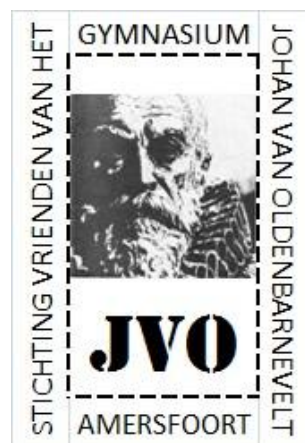

Nieuwsbrief

Stichting Vrienden van
het Johan van
Oldenbarnevelt
Gymnasium
Amersfoort

November 2013

Colofon

Deze nieuwsbrief is een periodieke uitgave van de Stichting Vrienden van het Johan van Oldenbarnevelt Gymnasium Amersfoort.

De stichting:

- zet zich in voor het creëren en versterken van de banden tussen de school en de oud-leerlingen en tussen de oud-leerlingen onderling. Ook de verbinding met de (oud-) docenten rekent de stichting tot haar taken;
- ondersteunt de school financieel, bijv. bij het aanbieden van extra aandacht aan van oorsprong niet-Nederlandstalige leerlingen;
- ondersteunt leerlingen/ouders die daarvoor in aanmerking komen financieel bij school-activiteiten die niet door school betaald (kunnen) worden.

Donateurs

De stichting streeft ernaar alle oud-leerlingen tot haar donateurs te mogen rekenen. Deze nieuwsbrief en andere communicatie van de stichting wordt dan ook naar alle bij de stichting bekende oud-leerlingen toegezonden in het vertrouwen dat zij periodiek een donatie aan de stichting doen. Ook de oud-docenten ontvangen deze nieuwsbrief.

Bijdragen / machtiging

Inmiddels kunt u via de website een machtiging aan de stichting geven t.b.v. een jaarlijkse bijdrage. Verder worden direct na het eindexamen oud-leerlingen geattendeerd op het bestaan van de stichting met het verzoek zich aan te melden. Een mooie mogelijkheid tot bijdragen betreft het geheel of gedeeltelijk doneren van het nog resterende 'boeken-borg-geld' aan de stichting. Deze mogelijkheid wordt actief aangeboden door de school. Op eigen initiatief doneren kan altijd via bankrekening 423525 ten name van Stichting Vrienden JvO te Amersfoort.

Verder vraagt de stichting hulp bij het besparen op de kosten; geeft u s.v.p. altijd een e-mail adres door zodat via die weg gecommuniceerd kan worden i.p.v. via de relatief kostbare post.

Adreswijzigingen

Geef u uw adres(-wijzigingen) s.v.p. te allen tijde door aan stichtingvrienden@jvo.nl of via het betreffende formulier op de website(s), graag onder vermelding van eindexamenjaar. Liever een keer te vaak dan een keer te weinig.

Inhoud

Van het bestuur	3
Van de rector	6
Niels van Muijden	7
Koerd de Jongh	9
Leven dankzij het JvO	11
Rosita Steenbeek	13
Bram Boers	15
NRC-artikelen	20
Mededelingen	25

Redactie

S.Huisman, K.Echten, A.Drop

Te bereiken via e-mail van de stichting:

stichtingvrienden@jvo.nl

Oplage

2.800 waarvan ca. 1.200 per e-mail.

Website

<http://vriendenjvo.wordpress.com>

Postadres:

p/a JvO, Thorbeckeplein 1

3818 JL Amersfoort

Telefoon JvO: 033-4613944

Van het bestuur

Geachte oud-leerlingen en (oud-)docenten,

Productie en verzending nieuwsbrief

Er begint zich weliswaar enige handigheid te ontwikkelen in het opstellen en verzenden van nieuwsbrieven 'nieuwe stijl' maar redactie en opmaak blijven een tijdrovende bezigheid voor 'amateurs'. Graag doe ik op deze plek en dit moment de oproep om hulp bij de samenstelling van onze nieuwsbrieven. Alle hulp is welkom, wij horen/lezen graag van u!

Gelukkig laat u zich als doelgroep steeds minder onbetuigd! Dank voor uw reacties zowel ten aanzien van de vorm als de inhoud!

Het bestuur heeft besloten toch nog een keer een papieren, zwart-wit/dubbelzijdige, 'uitgeklede' nieuwsbrief te versturen aan de postadressen van oud-leerlingen van wie we geen e-mailadres hebben. Dat zijn er namelijk nog steeds te veel om te 'verwaarlozen'. Wel hebben we inmiddels uit kostenbesparings-overwegingen alle postadressen uit ons bestand verwijderd waarvan wij bij de laatste postverzending de betreffende enveloppen als onbestelbaar retour kregen.

De papieren verzending volgt na de verzending van deze digitale, 'full-colour' nieuwsbrief met alle 'toeters en bellen' naar alle bekende e-mailadressen. Vanzelfsprekend is deze ook te vinden op onze website <http://vriendenjvo.wordpress.com> onder 'niewsbrieven'. We hebben nu circa 1.200 e-mailadressen van de 2.800 bij ons bekende oud-leerlingen en -docenten. Dat e-mailadresbestand is met uw aller hulp steeds actueler aan het worden en wij krijgen daardoor gelukkig beduidend minder 'foutmeldingen' terug. Hartelijk dank voor uw hulp daarbij!

Dank ook aan de verschillende oud-leerlingen die zich als 'klassenvertegenwoordiger nieuwe stijl' voor dit doel hebben opgeworpen en van ons een overzicht van de bij ons bekende gegevens van hun eindexamenjaar ontvangen hebben.

Bereik

Misschien mede dankzij de digitale verzending krijgen wij de indruk dat de nieuwsbrief in alle uithoeken van de wereld gelezen wordt. Zo kregen wij reacties uit Hong Kong (naar aanleiding van het interview met Corry Samson), de VS en Italië en zelfs van geïnteresseerden die geen oud-leerling zijn (bij voorbeeld naar aanleiding van de overlijdensberichten: zie de mooie bijdrage van Jorien Schaap in deze nieuwsbrief).

Overlijdensberichten

Zoals eerder aangegeven zullen wij in de nieuwsbrief (op meervoudig verzoek) ook melding blijven maken van overlijdensberichten die ons sinds de vorige nieuwsbrief hebben bereikt. In deze nieuwsbrief zijn naast een aantal 'nieuwe meldingen' ook nog een aantal aanvullingen en een correctie op het overzicht uit de vorige nieuwsbrief opgenomen. Wij zijn bij deze taak (net als bij de samenstelling van vrijwel de gehele nieuwsbrief) afhankelijk van uw medewerking. Bij voorbaat dank daarvoor!

Afscheid vorige bestuur

Op 8 juni 2013 hebben het nieuwe bestuur en de rector afscheid genomen van het complete oude bestuur van de Stichting (Focco Fokkema, Ton Pouwels, Ed Palmboom, Wytske van der Eijk-Veldkamp en Narda Uitzinger). Op een werkelijk meer dan fraaie, zomerse

namiddag op een terras aan de Loosdrechtse Plassen hebben wij met elkaar uitgebreid, en voor de verandering eens zonder agenda, bijgepraat. Dat het gezelschap uiteindelijk veel langer dan gepland is gebleven, is, neem ik aan, een goed teken. Op deze plaats nog eens hartelijk dank aan het oude bestuur voor alle inspanningen tijdens hun ruim 10-jarig bestuurslidmaatschap!

Verantwoording 2013

Dit jaar heeft de stichting beduidend meer verzoeken om financiële ondersteuning ontvangen dan voorgaande jaren. Gezien het besteedbare budget van de stichting, dat helaas al een aantal jaren onder druk staat, is besloten om ook het gedeeltelijk toekennen van een vergoeding als optie te gaan hanteren. Tot dusver werd altijd alles of niets toegekend, tenzij de aanvrager nadrukkelijk om een speciaal bedrag vroeg. Resultaat is in ieder geval dat ook dit jaar alle leerlingen die dat wilden, daadwerkelijk mee hebben kunnen gaan met de betreffende reizen (Rome, Griekenland, Ardennen).

Zie ook de bijdrage van rector Cees van Lent voor meer informatie over de link tussen school en stichting en de gemeenschappelijke belangen.

Plannen 2014

Uitgaven

Besloten is, mede gezien het voorgaande, om de procedure van aanvragen van financiële bijdragen aan te scherpen. Dit moet leiden tot meer overzicht en tijd voor behandeling van die verzoeken. Verder is het de bedoeling als regel niet meer dan 50% van de totale kosten voor de betreffende verzoeker te vergoeden.

De stichting streeft er verder naar in 2014 vrijwel geen kosten meer te maken voor de verzending van nieuwsbrieven respectievelijk

verzoeken om donaties (voorheen: verzending van acceptgiro's).

De school gaat verbouwen en dat is traditioneel ook een gelegenheid waarbij naar de Stichting gekeken wordt voor financiële ondersteuning van bepaalde, niet uit het budget financierbare, voorzieningen.

Al met al zullen onze doelen in 2014 zeker niet minder dan voorheen een beslag op de middelen van de Stichting leggen.

Inkomsten

Naast besparing op kosten moeten de inkomsten stijgen. De stichting teert momenteel in en dat is, zoals bekend, niet tot in het oneindige vol te houden.

De borggelden (rond de schoolboekenregeling) die net enigszins op gang kwamen, zullen binnenkort weer opdrogen vanwege het afschaffen van de schoolboekenregeling van overheidswegen.

Het bestuur doet een beroep op uw solidariteit met de huidige generatie gymnasiasten en hun ouders en uw eigen middelbare school. Machtigt u alstublieft de stichting om jaarlijks een door u te bepalen bedrag af te mogen schrijven. Dit bespaart u rompslomp en ons de nodige kosten. Een machtiging geven (en weer intrekken) is eenvoudig te regelen via onze website: <http://vriendenjvo.wordpress.com>; ga naar 'machtiging geven / intrekken'.

Wanneer u ons machtigt € 25 of meer per jaar af te mogen schrijven, hoeft u voor de eerstvolgende reünie geen entree te betalen!

Archief/mediatheek school

De school houdt een archief bij van alle dissertaties en boeken door oud-leerlingen geschreven. Deze zijn via de mediatheek van de school ook te lenen/lezen.

Op onze site staat een overzicht van hetgeen er beschikbaar is. Wilt u ook uw publicatie(s) in het overzicht hebben, stuur dan een exemplaar en de betreffende gegevens aan de school t.a.v. Katja Groenendal (gegevens, zie colofon). Overigens houden wij ons aanbevolen voor digitaal te publiceren zaken op onze website (graag mailen aan: stichtingvrienden@jvo.nl).

Wij zijn ook geïnteresseerd in uw andere persoonlijke en/of professionele wetenswaardigheden, zoals afstuderen, promoties, oraties, huwelijk, kinderen, emigratie, re-migratie, etc.

Ouderlezingen

Zoals wellicht inmiddels bekend, zijn alle oud-leerlingen door de school al een aantal jaren van harte uitgenodigd bij de ouderlezingen. Op onze website staat het 'rooster' van deze lezingen vermeld (zie onder 'agenda'). Ondergetekende heeft er het afgelopen jaar een aantal bijgewoond en kan deze uit eigen ervaring van harte aanbevelen!

Overige inhoud nieuwsbrief

De redactie, i.c. Sasja Huisman en Karin Echten-Ram, heeft weer bijzonder haar best gedaan op deze nieuwsbrief, waarvoor namens het bestuur mijn grote dank!

Oud-leerlingen Niels van Muijden en Koerd de Jongh doen verslag van hun leven op en na het JvO.

Behalve bijdragen door (naasten van) oud-leerlingen en oud-docenten, alsmede over hen, zijn enkele publicaties opgenomen uit 'de pers', bijvoorbeeld over het Latijn als levende, ja zelfs gesproken taal, en over de Bekende JvO'er Rosita Steenbeek.

Een artikel van de hand van Bram Boers in het tijdschrift Hermeneus is (met toestemming van beiden) overgenomen. De verwachting is dat wij in toekomstige nieuwsbrieven nog wel meer van hem zullen kunnen lezen. Dank daarvoor bij voorbaat.

Namens het bestuur van de stichting veel leesplezier toegewenst en wij zien uw respons met belangstelling tegemoet!

Arnout Drop

Van de rector

Beste oud-leerlingen,

Het nieuwe schooljaar is begonnen. 2 à 3% van de leerlingen die de basisschool verlaten in Nederland, doet een gymnasiale opleiding. Het JvO heeft dit jaar weer 180 leerlingen in klas 1. Het onderwijsprogramma zal er voor deze leerlingen deels hetzelfde uitzien als voor tientallen vroegere jaargangen, maar deels is het programma behoorlijk anders dan pakweg 15 jaar geleden. Dat wordt veroorzaakt door enerzijds veranderende overheidseisen aan de school qua programma, anderzijds door veranderende inzichten van docenten. Ervaren docenten blijven zich ontwikkelen en jonge docenten brengen inzichten en vaardigheden mee: dat levert een mix op van voortdurende zorg voor de kwaliteit. Wanneer docenten met de status van icoon afscheid nemen, bouwen nieuwe getalenteerde docenten verder op de fundamenten die er liggen in het onderwijsprogramma. Er zijn meerdere manieren om de kwaliteit van de school in beeld te brengen. Een middel dat wij gebruiken is visitatie. Afgelopen schooljaar zijn we gevisiteerd vanwege het keurmerk “Excellente School” en zijn als zodanig beoordeeld. Komend schooljaar krijgen we ook een visitatie van de SHZG, de Stichting Het Zelfstandig Gymnasium. Dat betekent dat enkele mensen van andere categorale gymnasia (een schoolleider en enkele docenten) een dag komen kijken en bepaalde activiteiten bekijken. Zo zoeken we de feedback waarmee we ons voordeel kunnen doen in de kwaliteitsverbetering.

Qua leerlingenpopulatie neemt de breedte van het scala toe. Het lijkt wel of meer geslaagden dan ooit vertrekken naar buitenlandse universiteiten voor een jaar of voor een hele studie. Met regelmaat vertrekt een leerling uit klas 4 of 5 een jaar naar het buitenland om daarna terug te komen en hier examens te doen. Anderzijds zijn er veel meer dan vroeger leerlingen met talent en ambitie om de gymnasiale opleiding met succes te doorlopen, die opgroeien in gezinnen die geen geld op kunnen brengen voor culturele excursies of voor de klassieke reis in klas 5. Wij vinden het belangrijk dat het gymnasium een emanciperende rol speelt in het deel van de Amersfoortse samenleving waar het niet direct voor de hand ligt dat de kinderen een gymnasiumopleiding doen. In het geval dat het onmogelijk is om de financiering van de klassieke reis binnen het gezin in orde te krijgen, speelt het bestuur van onze stichting Vrienden een fantastische rol door waar het noodzakelijk is, de reis van de betreffende leerlingen (deels) te sponsoren. Het zou mij veel waard zijn dat de oud-leerlingen het JvO ons helpen ook voor leerlingen uit de betreffende gezinnen een complete gymnasiumopleiding mogelijk te maken. Een vraag over sponsoring van het bestuur van de stichting Vrienden vindt u verderop in dit bulletin.

Met vriendelijke groet,

Cees van Lent

Dutch Champions.

Recentelijk werd ik benaderd door mijn oud klasgenoot Sasja Huisman met de vraag of ik voor de nieuwsbrief iets wil vertellen over Dutch Champions, een fotoproject waar ik samen met Anne Claire de Breij (fotograaf) aan werk. Over mijn antwoord hoefde ik niet lang na te denken. Natuurlijk wil ik dat! Ik heb voornamelijk erg leuke herinneringen aan het JvO, waarbij ik moet bekennen dat het beeld met de verstrijkende jaren steeds verder geromantiseerd wordt. Dat het JvO echter een zeer belangrijke rol heeft gespeeld in mijn leven kan niet worden ontkend. Hechte vriendschappen zijn in die periode ontstaan, zo zit ik al 15 jaar met een groep oud JvO-ers in een voetbalteam. Enkele van mijn beste vrienden heb ik op het JvO leren kennen. Dat ik af en toe nog droom over mijn Wiskunde herexamen neem ik op de koop toe.

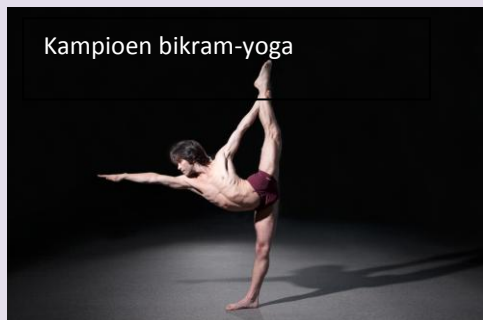
Maar goed terug naar Dutch Champions. Ruim twee jaar geleden ontstond het idee om “iets” te doen met kampioenen. Ik werkte toen als CSR project coördinator bij Infostrada Sports – een sport media bedrijf. Voor mijn werk was ik bij de kampioenswedstrijd van Ajax tegen FC Twente op 15 mei 2011. Enkele dagen later was ik bij een kampioenswedstrijd van een vriend. Hij werd met zijn voetbalteam kampioen in de vijfde klasse. Twee voetbalteams, allebei kampioen, maar een wereld van verschil. De media-aandacht rond Ajax was natuurlijk overweldigend en het stadion was uitverkocht met 50.000 toeschouwers. Bij het vriendenteam stonden 15 man langs de kant en hun kampioenschap haalde vanzelfsprekend de media niet. Deze twee kampioenswedstrijden vormden de basis voor het fotoproject Dutch Champions.

Samen met Anne Claire de Breij is het concept uitgewerkt. We kwamen er al snel achter dat er in Nederland jaarlijks ongelooflijk veel kampioenschappen georganiseerd worden van sport tot spel of van ambacht tot hobby. Sommige kampioenschappen trekken miljoenen kijkers, terwijl andere kampioenschappen gehouden worden zonder dat ook maar iemand er weet van heeft. Wij wilden graag een ode brengen aan de bekende maar ook vooral aan de onbekende kampioen. Het doel was vanaf het begin om de foto's te bundelen in een prachtig fotoboek.

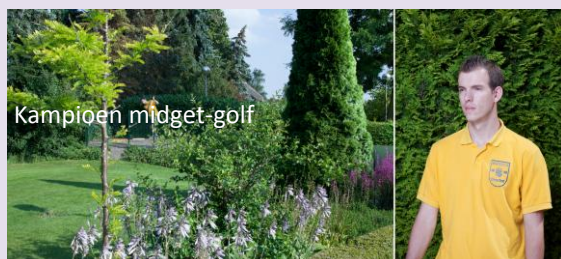
Dutch Champions was geboren. Op internet zochten wij naar leuke kampioenschappen, wij zochten de uitslag op en belden de kampioenen op met de vraag of ze mee wilden werken. Voor veel sporten is nauwelijks aandacht dus veel kampioenen zeiden enthousiast ja. Onze fotoshoots met de kampioenen waren telkens fantastische ervaringen.

Met veel energie en passie vertelden de kampioenen over hun sport, hobby of werk. Elke keer mochten wij zelf ook even de sport proberen, kregen we een snel proeflesje, werden we uitgedaagd voor een potje tegen de kampioen of moesten we blijven eten. Zo heb ik met Guillaume Elmont (judo) een potje gejudood (kansloos verloren), kregen we van René Bos (midgetgolf) tactische lessen midgetgolf en kregen we van Dave Saes (handorgel draaien) een privé optreden in een kerk in Weert. Bijna elke kampioen heeft een interessant verhaal, waarbij ondanks hun grote verschillen een gemeenschappelijke overeenkomst centraal staat – focus! Alle kampioenen zijn gedisciplineerd genoeg (of een tikkeltje gek genoeg) om zich volledig op één ding te kunnen concentreren. Daarbij onderscheidt de kampioen zich door net iets langer,

fanatieker en harder door te trainen dan de rest. Hierdoor word je dus de beste van Nederland.

Door de enthousiaste reacties realiseerden wij ons steeds meer dat het een fantastisch onderwerp is. Dit werd ook bevestigd door het feit dat we financiële steun kregen van het Mondriaanfonds en het feit dat er veel media aandacht was voor ons project rondom de Olympische Spelen in 2012 (o.a. Vrij Nederland en Volkskrant Magazine). Ook wonnen we december vorig jaar de Huis Marseille fotoboeken prijs. Hierdoor zijn wij met veel plezier door gegaan met het project en hebben we uiteindelijk meer dan 50 Nederlandse kampioenen geportretteerd. Hiervan hebben 34 kampioenen een plek in ons boek gekregen. Ik noem er een paar: Walter in 't Velt (Prepareren), Hielke Deelstra (Grasparkieten Kweken), Dave Saes (Handorgel draaien), Dolf van der Wal (Snowboarden), Maartje Paumen (Hockey), Guillaume Elmont (Judo), Ton van Andel (Snelwandelen) en René Bos (Midgetgolf).

Op dit moment zitten we met Dutch Champions aan het einde van ons project.

Op vrijdag 11 oktober hebben we namelijk de inhoud van ons fotoboek definitief ingeleverd bij de drukker. Vanaf die dag konden we niets meer aan ons fotoboek veranderen. Op vrijdag 25 oktober vond onze boekpresentatie plaats bij Huis Marseille (Museum voor Fotografie aan de Keizersgracht in Amsterdam), waarbij wij het eerste exemplaar overhandigden aan André Bolhuis de voorzitter van NOC*NSF. Daarna hopen we dat ons boek natuurlijk in zoveel mogelijk boekhandels komt te liggen, onze uitgever is daar druk mee bezig en we hopen op veel media aandacht. We hebben in de voorverkoop al bijna 500 boeken verkocht en we zijn daar echt ontzettend blij mee. Ons project is een gigantisch succes. De formule is eenvoudig en eigenlijk gelijk aan wat de Nederlandse kampioenen doen. Doen wat je leuk vindt en daar je tijd en energie in steken. Had ik nu vroeger Wiskunde maar leuk gevonden.

Niels van Muijden
Eindexamenjaar 1998

Mochten lezers geïnteresseerd zijn in (meer) beelden van Dutch Champions dan verwijs ik graag naar onderstaande links.

<https://www.facebook.com/dutchchampions>
<http://www.anneclairedebrij.com>

Het Dutch Champions fotoboek is voorlopig enkel te bestellen door een e-mail te sturen naar niels.vanmuiden@gmail.com

In deze Nieuwsbrief starten we een nieuwe rubriek: "Herinneringen ophalen met ...". Voor deze eerste aflevering hebben we Koerd de Jongh (examenjaar 1999) bereid gevonden zich te laten interviewen.

"Herinneringen ophalen met Koerd de Jongh (eindexamenjaar 1999)"

Veertien jaar na zijn eindexamen zijn Koerds herinneringen aan het Johan van Oldenbarnevelt heel positief. Veel goede docenten, fijne klasgenoten en gezellige feesten passeren de revue.

Toen hij in de brugklas begon, waren er nog geen kluisjes voor de boeken van de leerlingen en sjouwden de bruggertjes de hele dag met hun enorme tas. Uiteraard vroeg een bovenbouwleerling aan Koerd: "Zeg, rugtas, waar ga jij met die jongen naartoe?"

Van de docenten schiet Monsieur Blom hem het eerst te binnen: "C'est une honte de jeter de la bonne nourriture." De zin zit stevig verankerd in Koerds geheugen, ook al handelt hij er niet altijd naar. Ook de docent Duits, de heer Mohazzab, heeft een bijdrage geleverd aan Koerds *Wordschat*: "Affentietengeil", wat iedereen toen een ontzettend cool woord vond. De klas heeft ook eens een ontzettend slechte invalster voor Engels

gehad die door de leerlingen uitgetoetst werd: de een na de ander ging haar vragen waar in het Engels in het woord 'ananas' de klemtoon moest liggen. De strengste en achteraf gezien ook de beste docent was de heer Vrielink. Koerd noemt zichzelf "best braaf", maar door de heer Vrielink is hij toch een paar keer naar de heer Tuizenga gestuurd.

De klassen waarin Koerd zat, waren altijd gezellig. Met medeleerlingen Daan Liestro en Martin Wassink heeft hij tot op de dag van vandaag contact. In de pauzes deed hij mee aan de tafelfootbalcompetitie en in de bovenbouw gingen ze toch wel twee keer per week naar de Burger King. De vrijdagmiddagen werden geregeld in 'De Karseboom' doorgebracht. De excursie naar Londen met het verblijf op een campus daar was ook erg leuk.

Het allereerste bovenbouwfeest waar Koerd in de vierde klas naartoe mocht, is ook memorabel. Koerd en zijn vrienden hadden Passoa in de tuin bij de school verstoppt en Thomas dronk zich bewusteloos. De jongens hebben zich om hem bekommerd: er moest zelfs een ambulance komen. De gebeurtenis heeft veel indruk gemaakt. Gelukkig heeft het Thomas geen IQ-punten gekost: later heeft hij 'De zwakste schakel' gewonnen. Na zijn eindexamen is Koerd in Groningen bedrijfskunde gaan studeren: "geen moment spijt van gehad" en inmiddels is hij manager bij Ziggo Zakelijk. Tijdens zijn studie merkte hij wel dat hij van een middelbare school kwam waar de lat wat hoger lag dan bij veel andere scholen en dat was alleen maar prettig.

Koerd: hartelijk dank voor je tijd en je openhartigheid!

Karin Echten-Ram

Oproep

Met wie van u mogen we herinneringen komen ophalen? Of is er iemand van wie u graag de herinneringen wilt lezen? (Oud-)docenten, oud-leerlingen, alleen of in een groepje: meld u aan!

Eindexamenjaar 1999

Leven dankzij het JvO. Herinneringen aan een school die ik nooit bezocht.

Het Johan van Oldebarnevelt gymnasium heeft mijn leven bepaald. Sterker nog, zonder het JvO zou ik er niet geweest zijn. Toch heb ik de school nooit van binnen gezien. Als ik aan het gebouw aan de BW laan denk, denk ik aan lange betegelde gangen, hoge ramen, kleine klaslokalen met een bruine vloer. In één van die klaslokalen gaf mijn grootvader, dr. Rein van der Velde, les. Springend van de tafel verhaalde hij van de aanval van de Grieken op Troje. Zingend bracht hij zijn leerlingen de vervoegingen in het Latijn bij. *Voca vocas vocat, ik viel op mijn gat, vocamus vocatis vocant, aan de waterkant.* Of: onzijdig zijn op os alleen 'os' 'oris' mond en 'os' 'ossis' been. Grootvader Rein vertaalde uit mijn Latijnse boek alsof hij mij uit Jip en Janneke voorlas. Diepe indruk maakte dat op mij. Ik ging altijd graag naar mijn grootouders. We kwamen met de trein aan op het station en liepen dan via de BW laan met de gedenkplaat voor de gefusilleerden, langs het gymnasium links af en dan de eerste weg rechts, de Troelstralaan uit tot het huis op de hoek van de Piersonlaan. Het huis waar mijn moeder Frieda van der Velde is opgegroeid. Als jongste van de drie dochters van grootvader Rein moest zij natuurlijk ook naar het gymnasium waar haar vader les gaf. Het moet in het jaar 1942 geweest zijn, net twaalf jaar oud.

Arme Frieda, waarschijnlijk was ze enigszins dyslectisch en in ieder geval een uitgesproken beta: een kei in wiskunde en in de exacte vakken. De talen konden haar niet boeien. Liever ging ze naar buiten, naar het sportveld. Daar kon ze haar energie kwijt. Het gymnasium heeft ze dan ook niet afgemaakt. Ik denk dat ze in 1947 het JvO verruild heeft voor de kweekschool.

Mijn vader, Dick Schaap, zoon van de kolenhandelaar van de Korte Gracht, vond het gymnasium en het JvO een verademing. Als oudste zoon van een katholiek gezin had hij eerst de priesteropleiding bezocht. In de vierde was hem verzocht de opleiding te verlaten vanwege zijn afvalligheid van het geloof. Mijn vader, geboren in 1924 moest als 16 jarige in de tweede klas van het JvO beginnen omdat zijn kennis van de oude talen onvoldoende was voor de vierde klas. Voor mijn vader geen probleem, hij genoot van de vrije cultuur van het JvO en haalde snel zijn achterstand in. Zijn schooltijd heeft slechts twee jaar geduurd. Toen hij in 1944 18 jaar oud werd, werd hij opgeroepen voor werk in Duitsland. Dit weigerde hij en hij dook onder. Helaas heeft één van zijn klasgenoten van het gymnasium hem verraden en is hij opgepakt. Hij heeft het laatste oorlogsjaar in kamp Amersfoort gevangen gezeten. Na afloop van de oorlog kregen de leerlingen uit de hoogste klassen het diploma uitgereikt zonder eindexamen te hoeven doen.

Enige jaren later, ik denk in 1948, organiseerde het JvO een reünie voor de oud-leerlingen. Daar hebben mijn ouders, die elkaar tot die tijd alleen uit de verte kenden, echt kennis met elkaar gemaakt en is er wat moois tussen hen opgebloeid. Uit hun huwelijk ben ik als jongste van hun drie kinderen in 1960 geboren. Mijn grootvader heeft nog tot 1965 (tot zijn 70^e!) Grieks en Latijn gegeven op het JvO.

Jorien Schaap,

dochter van Frieda van der Velde (1930-2013)
en Dick Schaap (1924-1993) en kleindochter
van Rein van der Velde (1894- 1981)

Rosita Steenbeek

Rosita Steenbeek (examenjaar 1975) doorliep als oudste van de vier kinderen Steenbeek het Johan van Oldenbarnevelt gymnasium: Catrien (examenjaar 1977), Mathilde (examenjaar 1978) en Onno (examenjaar 1985) volgden haar. Rosita studeerde enige tijd Klassieke talen in Utrecht en deed haar propaedeuse theologie. Aanvankelijk wilde ze een familietraditie voortzetten en dominee worden. Ze zwaaide om naar Neerlandistiek en studeerde af in de Moderne Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Tijdens haar studie acteerde ze regelmatig op het toneel en in de film. Na haar doctoraal vertrok ze naar Rome om haar geluk in de film te beproeven en ook om in te halen dat ze niet mee mocht op Romereis vanwege een hersenbloeding. Ze speelde in film- en televisieproducties, schreef artikelen voor o.a. Vrij Nederland en vertaalde boeken uit het Italiaans van Alberto Moravia en Susanna Tamaro. In 1994 debuteerde ze met *De laatste vrouw*, een boek dat Rome en Sicilië als decor heeft en in verschillende talen werd vertaald. Vanaf dat moment wijdt ze zich volledig aan het schrijven. Er volgden vele romans en ook meerdere boeken over Rome, de stad waar ze het grootste deel van het jaar woont. *Ander Licht* (2009) speelt in het Amersfoort van de zeventiende eeuw. (ga voor meer informatie naar: www.rositasteenbeek.com).

Stuk met toestemming overgenomen uit: www.boekmagazine.nl en <https://www.facebook.com/boekmagazine>

Het Rome van Rosita Steenbeek

Sinds 1985 woont **Rosita Steenbeek** een groot deel van het jaar in Rome. Ze is er thuis, zoals de titel luidt van een van haar boeken over Rome. De eeuwige stad troost en prikkelt, maakt je rustig en opgewonden tegelijk.

Toen ik in Rome arriveerde, had ik meteen het gevoel van thuiskomen. Niet alleen door de schoonheid van de stad, de warme kleuren, het klimaat, het eten, de gastvrijheid en de humor van de bewoners, maar ook door de verhalen waar ik mee ben opgegroeid. De teksten waar ik mijn schooldagen mee begon, voerden me vaak naar deze stad. Om de hoek van het palazzo waar ik woon, is Julius Caesar vermoord en eronder ligt de zuilengalerij van het theater van Pompeius waar Ovidius het al over had. Rome drukt je op de wezenlijke dingen. De oude

tempels lachen je dagelijkse zorgjes uit, paleizen van keizers en pausen vergruizen het kranten nieuws tot stof van de dag. Rome is een stad waar je tegelijk rustig en opgewonden van wordt, een stad die troost en prikkelt. Het niveau van het dagelijks leven is er hoog omdat elke steen een verhaal vertelt. Nergens wordt zo in het moment geleefd als hier omdat alles eraan herinnert dat je maar even de kans krijgt.

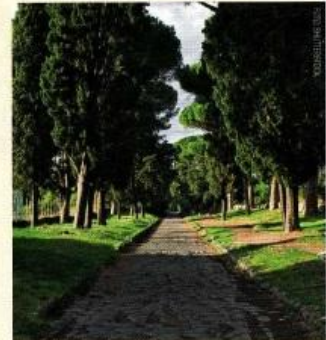
FAVORIETE PLEK

De mooiste plek vind ik nog steeds de **Piazza della Rotonda** met het Pantheon, vooral vroeg

in de ochtend als je er alleen straatvegers ziet. Ook een wandeling over de **Via Appia Antica** in het besef van wie je daar voorgingen – keizers, apostelen, kruisridders – blijft een indrukwekkende ervaring. Zomaar slenteren door de steegjes verveelt nooit en zorgt altijd voor verrassingen. Wat me minder bevalt, is de gewichtigdoenerij: politici, groot en klein, die met escorte en veel kabaal overal voorrang eisen.

GEHEIMTIP

Op de Campo de' Fiori, tussen de cafés en eethuizen, ligt boekwinkel **Fahrenheit 451**, die vaak tot twaalf uur 's nachts open is. In het hart van Trastevere vind je **Cioccolata e vino**, waar je tussen de boeken chocolademelk kunt drinken – puur, maar ook als cocktail vermengd met rum of absint. Op hun boekenleggers, gesierd met chocola die smeltend over boeken lekt, staat een citaat van Oscar Wilde: 'Ik kan alles weerstaan behalve verleidingen.' Vooral in de avond bruist het er. Bijzondere opschriftboekjes, pennen, inkt en postpapier vind je sinds 1910 bij La Cartoleria Pantheon. In **Caffè Greco** strijken sinds 1760 mensen neer uit de literaire wereld. De prijzen zijn pittig, je ziet er veel toeristen, maar gelukkig komen schrijvers er nog graag. Overal in Rome staat op

Via Appia Antica

huizen en muren geschreven wie er ooit logeerde of woonde: Cervantes, Keats en Shelley, James Joyce. In een **palazzo** naast het **Teatro Argentina**, die ook mijn burens zijn, kwam Michelangelo over de vloer omdat zijn geliefde Tommaso Cavallieri daar woonde. Michelangelo vereeuwigde Cavallieri niet alleen in marmer, maar schreef ook sonnetten voor hem. Een paar eeuwen later verbleef in datzelfde palazzo Romeminaar Stendhal.

BESTE BOEK OVER ROME

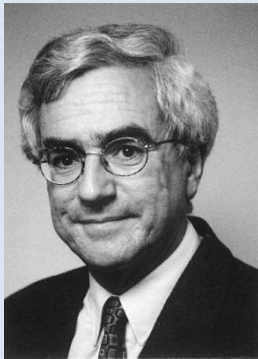
De **Romeinse verhalen** van Alberto Moravia geven een rijk geschakeerd beeld van Rome en haar inwoners – net als de film **Roma** van Fellini trouwens. ☀

Rosita Steenbeek verwierf bekendheid met *De laatste vrouw*, *Schimmenrijk* en het 'fetsboek' *Amsterdam-Delphi*. Haar drie Rome-boeken – *Thuis in Rome*, *Torug in Rome* en *Kleuren van Rome* – verschijnen in het najaar als dwarsligger. Momenteel werkt ze aan een boek over haar familiegeschiedenis tegen de achtergrond van twee wereldoorlogen.

Rosita Steenbeek

Een 16de-eeuws schoolied uit Zwolle

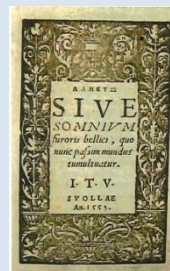

Bram Boers

Wordt er op de Nederlandse gymnasia nog in het Latijn gezongen? Maken de rectoren jaarlijks een nieuw Latijns lied voor hun leerlingen? In de zestiende eeuw was dit gebruikelijk op vele Latijnse scholen. We weten dat deze traditie in Amsterdam, Utrecht, Alkmaar, Schiedam, Amersfoort, Arnhem, 's-Hertogenbosch en Zutphen bestond. Uit Amsterdam en Utrecht zijn verscheidene voorbeelden van deze carmina scholastica (ook wel cantilenae geheten) bewaard gebleven.¹ Deze gedichten werden jaarlijks in het openbaar door de schooljeugd gezongen. De inhoud was bijna altijd stichtelijk en moraliserend. Zo werden bijbelse onderwerpen als het laatste Oordeel en de geboorte van Christus bezongen. Daarnaast vallen ethische thema's op met titels die niet zouden hebben misstaan bij tractaten van Seneca: De non quaerenda quiete in rebus externis (Over het feit dat je zielenrust niet moet zoeken in uiterlijke dingen) en de Ode ethica, quae docet inferiorem animi appetitum Rationis imperio cohibendum esse (Een ethische ode die leert dat een lagere drift van de geest ingetoomd moet worden door het gezag van het Verstand). Zeer zelden werden contemporaine gebeurtenissen behandeld.

¹ De Amsterdamse *carmina scholastica* zijn verzameld in C.L. Heesakkers (1984).

Over de uitvoeringspraktijk van deze carmina scholastica is bijna niets bekend. Bij sommige carmina is de muziek afgedrukt zodat we kunnen reconstrueren hoe de liederen geklonken hebben. Een uniek getuigenis is bewaard gebleven in de Polyonyma Ciceroniana van de Amersfoortse conrector Christophorus Vladeraccus. In het voorwoord schrijft hij over zijn tijd als conrector in Amersfoort en hij herinnert zich dat de jongens door de straten van Amersfoort liepen terwijl ze luidkeels het Latijnse lied van dat jaar zongen. Dat deden ze blijkbaar zo inspirerend dat de dienstmeisjes tijdens hun werk en zelfs op de kakstoel deze liederen zongen!

Een nieuw carmen

Onlangs is onze kennis van deze carmina uitgebreid door een mooie aankoop van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. Onze nationale bibliotheek wist in 2011 op een veiling van Marc van de Wiele in Brugge voor € 4.000 een exemplaar van de Alekto van de Zwolse schoolmeester Ioannes Telgius aan te schaffen. Het boekje werd in 1553 in Zwolle gedrukt, vermoedelijk door Jan van Ruremonde.² Het bevat niet alleen de tekst van het carmen scholasticum dat op Sint Maarten in 1553 in Zwolle gezongen werd, maar is ook om andere redenen, die in dit artikel behandeld zullen worden, hoogst opmerkelijk.

² Het boekje vermeldt alleen de plaats van uitgave, niet de drukker. Het wordt aan Jan van Ruremonde toegeschreven omdat hij op dat moment de enige drukker in Zwolle was.

In het voorwoord richt Ioannes Telgius zich tot de jeugd die de Zwolse Latijnse school bezoekt. Met de obligate bescheidenheid die bij een voorwoord hoort, vergelijkt hij zijn werk met een eendagsvlieg of een bloem in de lente. Hij constateert dat hij tenminste voor een aantal mensen nuttig werk geleverd heeft, namelijk voor de Zwolse jongens, omdat zij nu in de winterse koude de tekst van hun rector niet hoeven over te schrijven maar deze in gedrukte vorm bij de rector kunnen kopen (die zo een centje kan bijverdienen) en voor de drukker Jan van Ruremonde die aan het drukken van het boekje het nodige zal hebben verdiend. Het was voor de drukker prettig om te weten dat alle leerlingen van de Latijnse School zonder twijfel een exemplaar zouden kopen. Blijkbaar is het initiatief van het drukken van het carmen van de drukker uitgegaan want Telgius vergelijkt Van Ruremonde met een vroedvrouw of arts die voortijdig een te vroeg geboren kind verlost terwijl de moeder tegenspartelt.⁵ Zo leert dit voorwoord iets over de praktijk van de carmina scholastica.

Inhoud

Uit de woordelijke ontleningen blijkt dat Telgius zich aan het begin van zijn gedicht door Vergilius, *Aeneis* 8, 26 en volgende heeft laten inspireren. Zoals Aeneas bij Vergilius in zijn droom raadgevingen van de riviergod Tiber krijgt, zo krijgt Telgius eveneens een droom. Bij hem is het zijn genius die hem tot de orde roept en hem uitfoetert vanwege het feit dat de dichter rustig als Endymion ligt te slapen terwijl er zulke ernstige oorlogsdreigingen zijn. De genius verplaatst de dichter dan naar de wateren van de Helicon waar Telgius wakker wordt:

Nox erat, et fessum curis sopor altus habebat,

Qualis in aurora Lathmia membra foveat,
Cum tacite exosas linquit pax aurea terras,
Inque vicem subeunt tristia bella ducum.
Vellicat auriculam Genius, vultuque minaci
Urgens invitum talia verba facit:
'Quid iuvat indormire malis stultissime
vatum?
Quid ferat o nescis insidiosa quies.
Undique circumstant ventura pericula
mundum,
Et teneri somnos Endymionis amas?
Surge age terribili mutantur ut omnia
motu,
Motu, quo dices contremuisse polos.'
Dixit, et haerentem confusaque verba
parantem
Constituit puras iuxta Heliconis aquas.

'Het was nacht en een diepe slaap hield mij, uitgeput door zorgen, in zijn greep, zoals deze bij dageraad op de Lathmos de ledematen van Endymion koestert, toen de gulden vrede stil de gehate landen verliet en op hun beurt de sombere oorlogen der aanvoerders dichterbij kwamen. Mijn genius trekt aan mijn oortje en terwijl hij met dreigend gelaat tegen mijn zin bij mij aandringt, spreekt hij de volgende woorden: 'Wat voor plezier heb jij erin, meest dwaze der dichters, bij rampen te slapen? O jij weet niet wat de verraderlijke rust brengt. Aan alle kanten omsingelen de komende gevaren de wereld en jij houdt van de slaap van de jeugdige Endymion? Vooruit, sta op, aangezien alles door een verschrikkelijk oproer veranderd wordt, Een oproer, waardoor, zoals jij zult zeggen, het hemelgewelf getrild heeft.' Zo sprak hij en terwijl ik nog aan de grond genageld was en een verward antwoord voorbereidde plaatste hij mij naast het heldere water van de Helicon.'

Telgius kende dus zijn Hesiodus, die in het begin van de Theogonie vertelt hoe de Muzen hem een mooi lied leerden aan de voet van de hoogheilige Helicon.

De Furie Alecto

Niet onaardig schrijft Telgius vervolgens dat hij droomt dat hij wakker wordt en in het hemelse licht huiveringwekkende verschijnselen ziet. De dichter wil het uitschreeuwen maar zijn genius legt een hand op zijn mond en beveelt hem alles op te schrijven wat hij te zien krijgt. Uit de onderwereld komt Alecto, een van de Furiën, tevoorschijn. Telgius geeft de volgende beschrijving van haar en gaat daarbij in op de dreigende politieke situatie in Europa in zijn tijd:

Provolat ante alios diri praeuncia belli
Alecto, tenebris subdola facta suis.
Tartaream vultu faciem praevelat honesto,
Luctificam ut pestem quilibet esse neget.
Diversas tacitis gentes circumvolat alis,
Semina rixarum dissidiique serens.
Imprimis Gallo aspirat letale venenum,
Talibus aggrediens: Quo tibi sceptrum nova,
Quo tumidum regni imperium, si non
datur hostem
Ulcisci veterem? Si memor esse nequis
Captivi patris, saltem ne negligere gentem,
Quae circumiectis hostibus opprimitur.
Nonne vides, Carolum numerosis undique
regnis
Cingere te terra, cingere te mare?

‘Voor de anderen vliegt Alecto te voorschijn, de voorbode van gruwelijke oorlog,
geniepig geworden in haar eigen duisternis.

Haar helse smoelwerk schermt zij af met een fatsoenlijk voorkomen,
met de bedoeling dat iedereen ontkent dat dit rouwbrengende verderf bestaat. Zij vliegt met zwijgende vleugels rondom de verschillende volkeren,
terwijl zij de zaden van twisten en onenigheid zaait.

Allereerst ademt zij de Fransman haar dodelijke venijn in het gelaat,
terwijl zij hem met de volgende woorden benadert: Waartoe dient jouw nieuwe regering,
waartoe de gezwollen macht van het rijk, als het je niet gegeven wordt
wraak te nemen op de oude vijand? Als jij je niet jouw gevangen genomen vader kunt herinneren, verwaarloos dan tenminste je volk niet
dat overweldigd wordt door de rondom liggende vijanden.
Je ziet toch wel dat Karel aan alle kanten met talrijke rijken
te land en ter zee jou omsingelt?’

Telgius geeft hier de gespannen politieke situatie tussen Frankrijk en het Duitse rijk indringend weer. Hendrik II volgde in 1547 zijn vader Frans I op en zette zijn politiek voort die erop gericht was de omsingeling van Frankrijk door de Habsburgers Philip II en Karel V te doorbreken. Telgius noemt in deze passage het voor Frankrijk vernederende feit dat Frans I in 1525 door

Karel V bij Pavia gevangen was genomen.
Daarna vliegt Alecto naar Italië en
Duitsland, waar de razende Furie opnieuw
de partijen tegen elkaar ophitst.

Het begin van de oorlog

Ook het Turkse rijk gaat oorlog voeren.
Telgius beschrijft het begin van deze
oorlog als volgt:
Panduntur belli portae, volat agmine facto
Martius in terram qua via facta Furor.
Ignescunt oculi, rabidum vomit ore
venenum,
Haud secus in praedam pestifer atque
draco.
Vertice crista minax, sunt ferrea cornua
fronte,
Pinnati cubiti, caetera fulgor habet.
Laeva tenet gladium, dextra fera tela
coruscant,
Terribili vultu talia verba sonat:
'Sum furor insanus scelerato notus in
orbe,
Dissidii praesens exitiique parens,
Me genuit Phlegeton, peperit discordia
mater,
Dictus Romanis quod sine mente ferar.'

'De poorten van de oorlog gaan open, de
oorlogswaanzin vliegt
waar een weg gebaad is, in gesloten
formatie naar de aarde.
De ogen vlammen, hij braakt het
razendmakende vergift uit zijn mond
evenzeer op zoek naar buit als een
verderfelijke draak.
Op zijn kruin staat een dreigende kam, op
zijn voorhoofd twee ijzeren horens,
zijn armen zijn gevleugeld, glans bedekt de
rest.
De linkerhand heeft het zwaard vast,
woeste wapens schitteren in de
rechterhand,
met een angstaanjagend gezicht laat hij de
volgende woorden klinken:
'Ik ben de ongeneeslijke razernij, bekend
op de misdadige wereld

de huidige voortbrengster van onenigheid
en verderf,
de Phlegeton heeft mij voortgebracht,
moeder Onenigheid heeft mij gebaard,
ik ben door de Romeinen zo genoemd
omdat ik zonder verstand heen en weer
raas.'"

Het gehele gedicht (in totaal 224 regels
geschreven in elegische disticha) ademt
deze troosteloze sfeer van een
allesbedreigende oorlog. Het idee dat
onderwijs moet aansluiten bij de
leefwereld van de leerlingen moest
duidelijk nog worden uitgevonden. Wat
zullen de Zwolse jongens gedacht hebben
van dit sombere en deprimerende geheel?

Griekse gedichten

Een uniek kenmerk van het boekje van
Telgius is dat er ook enige gedichten en
fragmenten in het Grieks zijn opgenomen.
Het begin van het gedicht van Telgius is
nog een keer opgenomen, maar nu in het
Grieks vertaald door Boëtius Epo die in
deze jaren aan de school verbonden was.³
Blijkbaar is het ook in het Grieks gezongen,
want boven het gedicht staat uitdrukkelijk
Principium elegiae superioris, Nox erat &

³ Boëtius Epo heette eigenlijk Bote Ypes. Hij
studeerde in Keulen klassieke talen en Hebreeuws
en was van 1552 tot 1554 docent in Zwolle. Hij
eindigde zijn carrière als hoogleraar in Douai. Zie
A.J. van der Aa, *Biografisch woordenboek der
Nederlanden* vijfde deel (Haarlem, 1859) 184-186.

fessum curis, etc. decantandum pueris graecum fecit, Boët. Rord. Phr. ('Het begin van de bovenstaande elegie Het was nacht enz. heeft Boëtius uit Roordahuizum in Friesland in het Grieks vertaald om door de jongens te laten zingen'). Dit is een van de vroegste voorbeelden van Griekse poëzie die door Nederlanders in navolging van Griekse dichters uit de oudheid werd geschreven.

Boëtius begint zijn vertaling als volgt:
Νῦξ ἐρεβέννη ἦν κοῖτός τε βροτοὺς βαρὺς
εἶχε,
Οἶος ἐν ἡώῳ λάθμῃα κῶλα τρέφει·
Ὡς λάθρα Εἰρήνη κατελείψατο χρύσεα
γαῖαν,
ἦν ὑπέβη πόλεμος καὶ βροτολογὸς Ἄρης.
Ὅτι μοῦ Δαίμων παρατίλλει, πῆματα
βλέψας
Καί μοι φωνήσας ῥήματα ταῦτα λέγει.

Helaas ontbreekt de rest van de vertaling in het Grieks en volgt er alleen nog in twee regels een Ἀνακεφαλαίωσις ('samenvatting') van de rest. We weten niet of dit door ruimtegebrek in het boekje gebeurde of dat Boëtius alleen het begin vertaald heeft. De recto zijde van het laatste folium bevat nog twee Griekse gedichten. Het eerste gedicht, getiteld Ode van de jonge Zwollenaren is blijkbaar gezongen door de jongens van de Latijnse school en is geschreven door iemand die Στεφ. Μουμ. Ζουωλ. genoemd wordt. Deze afkorting slaat op Steven Momme die in 1563 rector werd.⁴ Het gedicht voorspelt Ares dat Zeus hem naar de onderwereld zal sturen opdat er eindelijk vrede zal zijn.

Het boekje eindigt met een zevenregelig gedicht waarin God gesmeekt wordt een einde aan de oorlog te maken. Deze gedichten in het Oudgrieks vormen het bescheiden begin van een nieuwe ontwikkeling om in navolging van de

Neolatijnse literatuur ook nieuwe Oudgriekse poëzie te schrijven. Dit nieuwe streven vond omstreeks 1600 zijn hoogtepunt in de Neogriekse poëzie van Daniël Heinsius.

Het boekje van Telgius verschaft ons nieuwe informatie over de carmina scholastica en getuigt van de grote belangstelling voor het Grieks omstreeks 1550 op de Zwolse Latijnse school. De Koninklijke Bibliotheek heeft dus een prachtige aankoop gedaan.

Beknpte bibliografie

A.M.M. Dekker, Three unknown 'Cantilenae Martinianae' by Georgius Macropedius: A Contribution to the Study of the Utrecht Carmina scholastica, *Humanistica Lovaniensia* 23 (1974) 188-227.

J. Frederiks, *Ontstaan en ontwikkeling van het Zwolse schoolleven tot omstreeks 1700* (Zwolle 1960).

C.L.Heesakkers en W.G. Kamerbeek, *Carmina scholastica Amstelodamensia. A selection of Sixteenth Century School Songs from Amsterdam* (Leiden 1984).

I.Telgius, *Alekto, sive somnium furoris bellici, quo nunc passim mundus tumultuatur* (Zwolle 1553).

⁴ Zie: Frederiks, (1960) 151-3.

14 maart 2013

Belazerd door het gymnasium

Behalve dus in Vaticaanstad, wie spreekt er nog Latijn? Niemand toch? Zelfs de beroepsclassici nauwelijks. Latijn is morsdood.

Nonsens, vindt Abel Schutte (18) uit Amsterdam. Hij spreekt wel Latijn, vloeiend zelfs. En hij is geen katholiek, geen idioot, geen wonderkind. Op school kon hij zelfs na jaren stampwerk Ovidius amper ontcijferen. Zijn klasgenoten haatten de taal. Zelf speelde hij liever World of Warcraft.

Tot hij uit frustratie op zijn zestiende naar het buitenland vertrok. Eerst naar een school in Wallonië waar Latijn gesproken werd. Daarna naar Rome, naar de Accademia Vivarium Novum, de campus van latinist Luigi Miraglia.

Rome was een openbaring. Hij zat in een lichte van zo'n twintig studenten, uit de hele wereld, van Bulgarije tot Brazilië. In de eerste maand werd de taal er al in geramd. Niet door stampwerk, maar door totale onderdompeling. Latijn was overal voertaal: ook bij een potje voetbal, ook aan tafel. 'Cedo crustulum', klonk het dan ('mag ik een koekje?'). Of 'huc!' (hier die bal!). Hij maakte er vrienden voor het leven en leerde Latijn in vier maanden.

Nu leest hij Cicero alsof het de krant is. En hij voelt zich belazerd door het gymnasium. Want als je in een paar

maanden Latijn kunt leren, waarom lukt dat op het gymnasium nog niet eens na vijf jaar?

De taal is te moeilijk, hoor je vaak. Volstrekte onzin, vindt Abel. Het is gewoon een taaal, doe eens rustig zeg. Niet de taal, maar de methode is het probleem. Het gymnasium gebruikt nu een anti-methode: je leert niet lezen, maar teksten ontcijferen aan de hand van een schema: inefficiënt, gekunsteld, frustrerend. Om Latijn te leren lezen, moet je Latijn leren spreken – net als de humanisten deden. Net als met iedere taal. Niet voor niets betekent *lingua* naast 'taal' ook 'tong'.

Met geestverwanten richtte Abel de vereniging Athenaeum Illustre op, die onder meer ijvert voor gesproken Latijn. Vandaag en later deze week zijn er bijeenkomsten in Amsterdam en Leiden (zie: athenaeumillustre.org). Ook Abels leermeester Luigi 'Aloisius' Miraglia zal er bij zijn. Een universitair docent Latijn die hij had uitgenodigd, stuurde een mailtje terug: leuk, maar het is 'niet echt mijn cup of tea'. Diep triest, vindt Abel, dat juist een docent Latijn geen interesse heeft in Latijn spreken. 'Indignum', noemt hij het: ongepast, onwaardig.

Want Latijn spreken is geen gimmick voor excentriekelingen. Waren Dante, Newton, Spinoza soms idioten? De taal moet uit het kluisje. Latijn bevrijdt je van de ketens van je tijd. Latijn laat je tijdreizen. Straks, na zijn staatsexamens, wil hij terug naar Rome. Eerst maar alle klassieken lezen, daarna de grote humanisten, Erasmus, Petrarca – dat werk.

13 maart 2013

Het Latijn een dode en elitaire taal? Het hoeft zeker geen verdroogde geheimtaal te zijn, schrijft Bas van Bommel. 'Onderwijs Latijn weer als een levende taal. Laat het kinderen horen, laat het hen schrijven en laat het hen spreken.'

Met de 'Week van de Klassieken' in volle gang kunnen we ons beter geen illusies maken: het Nederlandse, klassieke Gymnasium is op sterven na dood. Het landelijk percentage onvoldoendes voor de Latijnse proefvertaling op het Centraal Examen loopt al jaren richting de 50 procent. Het gemiddelde cijfer ligt vrijwel elk jaar beneden de 6. Ik gaf drie jaar les in het middelbaar onderwijs, en heb niet één eindexamenleerling gekend die het Latijn voldoende beheerste om enig plezier te hebben in het eigen kunnen. De lessen stonden in het teken van geploeter en gezweet, maar tot echte taalvaardigheid kwam het zelden, om van dieper inzicht of enthousiasme maar te zwijgen. De conclusie lijkt onvermijdelijk: nog een paar decennia, en met het Gymnasium is het gedaan.

Toch is er een uitweg uit de misère: onderwijs het Latijn - net zoals tot vrij recent altijd gebeurde - weer als een levende taal. Dompel kinderen er van jongs af aan in onder. Laat het hen horen, laat het hen schrijven en laat het hen spreken. Onderwijs het Latijn, met andere woorden, zoals welke andere taal dan ook.

Ontcijferen

De klassieke talen worden in het moderne onderwijs veel te moeilijk gemaakt. Vanaf de eerste klas leer je dat Latijn nauwelijks te begrijpen is. Latijn kun je niet lezen,

maar moet je ontcijferen. Persoonsvorm, onderwerp en overige zinsdelen sprokkel je als puzzelstukjes bijeen om de betekenis van een zin achteraf te reconstrueren. Deze 'grammaticale methode' is de grote plaag van het moderne klassiekenonderwijs. Zij maakt het leerlingen principieel onmogelijk Latijn te leren als wat het is: als een echte taal.

Dat het anders kan bewijzen tal van recente, internationale ontwikkelingen. Op de kakelverse Academia Vivarium Novum in Rome bijvoorbeeld worden niet alleen vrijwel uitsluitend Latijnse en Griekse klassieken gelezen door jongeren uit alle windstreken, maar ook het onderwijs, discussies en de dagelijkse omgang zijn geheel in het Latijn. De resultaten zijn verbluffend. Binnen een jaar kunnen studenten die nog geen woord Latijn kenden de klassieken met gemak in het origineel lezen. Ook leren ze Latijn foutloos schrijven en spreken. Hun laaiende reacties zijn [hier](#) te vinden.

Dode taal?

Maar is het wenselijk dat leerlingen het Latijn actief leren beheersen? Is het Latijn niet juist een dode taal, die alleen van belang is vanwege een aantal beroemde, klassieke teksten? Weinig tegenargumenten zijn bedrieglijker dan dit, want klassieke teksten lezen is precies wat gymnasiumleerlingen juist niet kunnen. Het actieve gebruik van het Latijn is geen doel op zichzelf, maar een vanzelfsprekend onderdeel van taalbeheersing. Welke taal kun je ooit leren begrijpen als je zelf nog geen drie woorden achter elkaar kunt plaatsen? Kortom: als je Latijn leert, leer het dan ook goed!

Waarde van de Europese cultuur

De actieve leer methode is de enige manier om de vreugde in het klassiekenonderwijs terug te brengen. Leerlingen die merken dat ze het Latijn goed beheersen, zullen de klassieken niet alleen beter begrijpen, maar ook een beter besef krijgen van hun unieke waarde voor de Europese cultuur: voor ons zelfbegrip, voor onze geschiedenis, voor onze identiteit.

Dit besef van de waarde der klassieken is sinds de Mammoetwet van 1968 echter verdacht gemaakt. Het Latijn, dat sindsdien als elitair geldt, is tegenwoordig omgeven met taboes. De klassieke oudheid als ideaal? Gymnasiasten die het Latijn vloeiend beheersen? Het is er allemaal niet meer bij. Latijn is niet langer een vitaal en gezichtsbepalend onderdeel van onze cultuur, maar een verdroogde geheimtaal uit lang vervlogen tijden. En zo wordt het dan ook onderwezen, vol gepuzzel en gezweet.

Zal het Gymnasium sterk genoeg zijn om het Latijn als levende taal te herontdekken? Zo niet, dan kan het net zo goed ten onder gaan. Want zolang onze westerse cultuur bestaat zullen er mensen blijven komen die zich het Latijn willen eigen maken. De existentiële behoefte om de diepere lagen van de eigen cultuur te begrijpen en te duiden, zonder vertaling en commentaar van anderen, zal niet vergaan. En daarvoor is en blijft het Latijn onmisbaar.

Bas van Bommel is publicist en als classicus werkzaam aan de Universiteit Utrecht en doet onderzoek naar de geschiedenis van het Latijnonderwijs in Europa.

Dit stuk is geschreven in het kader van de '[Week van de Klassieken](#)' die thans bij het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden loopt. Donderdag tijdens de Dies Latinus, een dag georganiseerd door de vereniging Athenaeum Illustre, zullen sprekers uit het buitenland, onder wie de vermaarde latinist Luigi Miraglia van de Academia Vivarium Novum in Rome, over het Latijn spreken.

Zonder het gymnasium ben je blind in het museum

Het gym helpt ook nu nog jonge mensen vooruit. Gedreven docenten zijn de grootste kracht ervan, vindt Anton van Hooff.

Afgelopen jaren overkwam mij soms een déjà vu, als gepensioneerd invaller-leraar klassieken op het Stedelijk Gymnasium Nijmegen: mijn klas zit te zwoegen op een stukje Grieks en opeens bedenk ik dat wat hier gebeurt hetzelfde is als tweeduizend jaar geleden in hellenistisch Egypte. Ook daar braken leerlingen zich het hoofd over de weerbarstige tekst van Homeros. In de marge van hun schrijftabletten noteerden ze de moeilijke woordjes. Voor menigeen was Grieks niet de moedertaal. Maar hun ambitieuze ouders hadden hen naar het *gymnasion* gestuurd om voor hen de poort naar een hogere maatschappelijke positie te openen. Zo werden zij – wat papyrusteksten noemen – ‘die van het gymnasion’ (*hoi ek tou gymnasiou*). Taalontwikkeling is altijd de kerntaak van het gymnasium geweest. Op de kloosterschool leerden de koorknapen en aankomende priesters hun mondje Kerklatijs. Ze deden dat aan de hand van antieke, heidense teksten. In de zestiende eeuw namen de burgers het kerkelijke onderwijsinstituut over en maakten er de ‘Latijnsche School’ van. Beheersing van het Latijn was de sleutel tot de universiteit. Het lesrooster van de Latijnsche School was dan ook Latijn voor en na, omringd door enkele andere vakken. Onder invloed van het Duitse neohumanisme van Von Humboldt zetten de kwijnende Latijnse scholen zich in de

loop van de negentiende eeuw om in gymnasia, met een vakkenpakket dat kon concurreren met Thorbeckes hbs. Het aantal leerlingen nam snel toe. Natuurlijk zegt kwantitatieve groei niet alles. Op sommige categoriale gymnasia zijn de eindexamencijfers voor Latijn beroerd, door de onwil van leerlingen die het gymnasium uitzitten. Ook veranderingen in de onderwijscultuur zijn debet aan de problemen. In zijn methodiek is het onderwijs in de klassieke talen nogal alleen komen te staan. Vroeger was het grammatica- en vertaalonderwijs bij alle vreemde talen in zwang. Er moesten veel woordjes worden geleerd; wie herinnert zich niet *Schwere Wörter*? De tegenwoordige houding van ‘we zoeken het wel op’ belemmert een vruchtbare lectuur van originele teksten. Voor mij is het vertalen niet heilig. Wat hebben we vroeger niet veel mechanisch vertaald, zonder ons af te vragen waar het om ging. De beheersing van de klassieke taal kan ook getoetst worden door een vertaling te laten vergelijken met het origineel. Het tegenwoordige eindexamenprogramma is rijker dan het oude met zijn vertaaltukjes. Kijk maar in de eindexamenbundels. Daarin worden authentieke Grieks of Latijnse teksten aangeboden, ingebed in stukken vertaling zodat de leerling zowel globaal leest als intensief. Het is wel zaak dat die authentieke stukken een meerwaarde hebben. Bij Homeros, de tragici, Ovidius of Seneca is dat goed te bereiken; bij een wijdlopige historicus als Livius is het moeilijker. Belangrijk is ook dat bij de leerling de ogen worden geopend voor de invloed die de klassieken op de Europese cultuur uitoefenen. Als je de antieke mythologie niet kent, ben je een blinde in musea en een analfabeet in de literatuur. Onderwijs in de klassieken is voor mij dus cultuuronderwijs waarbij kennis van de oorspronkelijke taal een sleutelrol heeft. Dat geldt niet alleen in de

eindfase, waarin geoogst moet worden. Al in het beginonderwijs is het een vreugde voor leraar en leerling om etymologische verbanden te ontdekken. Maar ook een eerste nadenken over taalstructuren is vruchtbaar. Ik gebruik graag als voorbeeld: man bijt hond. Even knarsen onze hersens, maar op grond van de strikte woordplaatsing Subject-Verbum-Object (SVO) moet de man toch de bijter zijn. Een naamvalstaal als het Latijn kan echter door de woorduitgangen duidelijk maken wat onderwerp en lijdend voorwerp zijn. Naast de normale volgorde *vir canem mordet* zijn er andere mogelijkheden, zoals *canem vir mordet* en *mordet vir canem*. Ik verbind daaraan niet de les dat het Latijn superieur is; ik laat alleen zien hoe een naamvalstaal werkt.

Het Nederlandse gymnasium is afgeleid van *das humanistische Gymnasium* dat zich de emancipatie van de burgerij ten doel stelde. De *Bildungsbürger* moest door zijn brede vorming een volwaardige plaats in de maatschappij verdienen. In onze samenleving kan het gymnasium nog steeds jonge mensen vooruit helpen. Met voldoening zien we dat de gymnasia langzaam ‘zwarter’ worden doordat allochtone ouders bewust het beste voor hun kind kiezen. De kracht van het gymnasiale onderwijs zijn de gedreven leraren. Een dochter van me behoort tot ‘die van het gymnasium’. Wat ze vooral waardeert? Docenten die echt iets weten.

Anton van Hooff is classicus te Nijmegen. Onlangs verscheen van hem het boek ‘Klassiek. Geschiedenis van de Grieks-Romeinse wereld’ (Uitgeverij Ambo).

Professioneel

Nynke Scherpbier - de Haan heeft op vrijdag 7 juni 2013 succesvol haar proefschrift verdedigd, getiteld: 'Optimising Chronic Kidney Disease Management in primary care, is shared care the answer?'

Nieuws uit Hongkong

Tot onze vreugde heeft onze nieuwsbrief een wereldwijd bereik. Uit Hongkong ontvingen wij dit bericht! Uiteraard hebben wij ons best gedaan om Ronny in contact te brengen met mw. Samson.

"Hallo,

Ik schrijf jullie vanuit Hong Kong, waar ik hoofd van de talenafdeling van het Li Po Chun United World College ben.

Ik ben op zoek naar **Mevrouw Corry Samson**, die over de jaren mijn Nederlandstalige studenten hier geholpen heeft met de studie van de Nederlandstalige literatuur.

Ik zou graag weer van haar literatuur expertise gebruik maken en hoop via deze weg haar dan toch te kunnen bereiken.

Hartelijk dank en beste wensen,
Ronny Mintjens"

Familieberichten

Via Hedda Kalshoven - Brester (eindexamenjaar 1948) werd ons het overlijden gemeld van:

- dr. H.R. (Ron) Hiemstra, eindexamenjaar 1948, overleden 2010
- prof. dr. O.C. (Otto) Wit, eindexamenjaar 1948, overleden 2011
- drs. A.J. (Tineke) Goossens, eindexamenjaar 1948, overleden 2011

Voorts ontvingen wij het bericht van overlijden van:

- Mw. E.J. Meijer-Hesselink, overleden 2011.
- Mw. Annemies Vink, eindexamenjaar 1958, overleden 2013

Aanvulling op meldingen in nieuwsbrief mei 2013: de heer drs K.E. (Karel) Brester, eindexamenjaar 1955, is overleden in 2006.

Correctie op meldingen in nieuwsbrief mei 2013: mevrouw Wientje van Heel-Driebergen was van eindexamenjaar 1948 en niet van 1949.

Pensioen

Onderstaande docenten hebben in de afgelopen periode de school verlaten om van hun pensioen te gaan genieten. Wij wensen ze alle goeds toe!

Rijmert	de Wolf	docent handvaardigheid
Hans	Kwakkel	docent muziek
Anjo	Fasten	toa scheikunde en biologie
Corry	Samson	docent Nederlands
Bart	Rijpert	docent wiskunde
Angeline	ten Berge	docent Nederlands
Rob	Zijdenbos	docent aardrijkskunde
Bram	Boers	docent Klassieke Talen

LinkedIn

Wist u dat de Stichting Vrienden van het JVO ook een LinkedIn groep heeft? Wanneer u op LinkedIn zoekt naar 'Stichting Vrienden Johan van Oldenbarnevelt' kunt u zich aansluiten bij deze groep. Op deze wijze kunnen wij ons digitale netwerk uitbreiden en u ook via deze weg op de hoogte brengen van nieuwsfeiten en aankondigingen.